

Erkenning van internationale rechtspersonen in het Nederlandse privaatrecht

L.C.J. van Apeldoorn*

Abstract

This article examines the grounds for the recognition of the legal personality of international legal persons in Dutch private law, focussing in particular on foreign states and international organizations. Based on an analysis of the decision of the Dutch Hoge Raad (Supreme Court) in UNRRA/Daan, it is argued that the legal personality of international organizations is recognised by means of the (analogous) application of a rule, codified in Article 10:119 of the Dutch Civil Code, according to which the legal personality of a corporation depends on its personal law. When considering the personal law of international organisations, which is public international law including the terms of the founding treaty, decisive is not whether the organisation is an international legal person, but whether it is granted, on the basis of public international law, legal personality in the legal orders of its member states. The rule governing the recognition of the legal personality of international organisations is not applicable to foreign states because public international law does not imply or require that states are afforded legal personality in municipal law. Rather, it is argued, the legal personality of foreign states is recognised on the basis of an unwritten rule of Dutch private international law, originating in international comity, that attributes legal personality to foreign states. The application of this rule coincides in practice with the application of another rule also originating in comity, requiring as a matter of public international law that foreign states are granted standing to be party to legal proceedings before municipal courts.

1. Inleiding

In deze bijdrage tracht ik de vraag te beantwoorden op welke grond(en) aan internationale rechtspersonen, in het bijzonder staten en internationale organisaties, binnen de Nederlandse rechtsorde privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid toekomt.¹ Internationale rechtspersonen zijn lichamen met rechtspersoonlijkheid naar internationaal publiekrecht en als zodanig bekwaam zelfstandig drager te zijn van volkenrechtelijke rechten en plichten.² Privaatrechtelijke

---

* Dr. mr. Laurens van Apeldoorn is universitair docent staatsrecht en rechtstheorie aan de Open Universiteit, laurens.vanapeldoorn@ou.nl. Hij dankt Leonard Besselink en de redactie van dit tijdschrift voor waardevol commentaar op eerdere versies van deze bijdrage.

1 De erkenning van lichamen 'sans loi' komt slechts zijdelings ter sprake. Zie daarvoor A.V.M. Struycken, 'Verenigingen als wereldburger: "qua patet orbis"', in: E.A.A. Luijten e.a. (red.), *Goed en trouw. Opstellen aangeboden aan Prof. mr. W.C.L. van der Grinten ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1984; P. Vlas, 'De "apatride" vereniging: aspecten van internationaal privaatrecht', Preadvies NVIR, *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht*, no. 97, Kluwer: Deventer 1988.

2 IGH 11 april 1949, *ICJ Rep.* 1949, p. 174 (*Reparations for injuries suffered in the service of the United Nations*). R. Portmann, *Legal personality in international law*, Cambridge: Cambridge University Press 2010, p. 8-9;

rechtspersoonlijkheid is de bekwaamheid zelfstandig drager te zijn van privaatrechtelijke rechten en plichten.³ Bij lichamen die hun rechtspersoonlijkheid ontleen aan het nationale privaatrecht van een ander land dan Nederland, zoals buitenlandse vennootschappen of stichtingen, vindt zogenaamde ‘erkenning’ plaats aan de hand van regels van Nederlands internationaal privaatrecht (hierna: ipr). Deze regels zijn thans te vinden in titel 8 Boek 10 BW. Artikel 10:119 aanhef en sub a BW bepaalt dat aangesloten dient te worden bij het op het lichaam toepasselijke recht, de *lex societatis*, vastgesteld aan de hand van artikel 10:118 BW. Het op het lichaam toepasselijke recht bepaalt niet alleen kwesties met betrekking tot onder meer de structuur van het lichaam en de vertegenwoordigingsbevoegdheid van zijn organen (art. 10:119 aanhef en sub b en c BW), maar ook of het lichaam rechtspersoonlijkheid bezit: heeft het naar toepasselijk recht rechtspersoonlijkheid dan wordt rechtspersoonlijkheid ook in de Nederlandse rechtsorde erkend. Dat betekent niet dat er een nieuwe rechtspersoon wordt gecreëerd of dat het lichaam wordt ‘getransformeerd’ in een rechtspersoon naar Nederlands privaatrecht, maar dat het lichaam (net als een rechtspersoon naar Nederlands privaatrecht) wat het vermogensrecht betreft in beginsel gelijk staat met een natuurlijk persoon (art. 2:5 BW) en dus zelfstandig aan het rechtsverkeer kan deelnemen.⁴

Artikel 10:119 sub a BW geeft uitdrukking aan wat wel de maximumopvatting omtrent de erkenning van rechtspersonen genoemd wordt: erkenning betreft in feite de vaststelling van het op het lichaam toepasselijke recht aan de hand waarvan vervolgens ook de eventuele rechtspersoonlijkheid van het lichaam wordt bepaald. De maximumopvatting staat tegenover de in onbruik geraakte minimumopvatting volgens welke de bepaling van de rechtspersoonlijkheid van het lichaam voorafgaat aan, en in beginsel losstaat van, de vaststelling van het overigens op het lichaam toepasselijke recht. De minimumopvatting komt tot uitdrukking in een aantal verdragen waaronder het Verdrag nopens de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van vreemde vennootschappen, verenigingen en stichtingen van 1956, dat in 1959 door Nederland is geratificeerd.⁵ Artikel 1 bepaalt, kortweg, dat de rechtspersoonlijkheid van corporaties verkregen krachtens de wet van een verdragsluitende staat in de andere verdragsluitende staten erkend wordt; het overigens op de betreffende corporatie toepasselijke recht moet buiten het verdrag om worden vastgesteld. Dit verdrag is vanwege een onvoldoende aantal ratificaties nooit in werking getreden. Ook lijkt de daarin naar voren komende minimumopvatting vooral het gevolg van een politiek compromis tussen de verdragsluitende staten die geen overeenstemming konden bereiken over het antwoord op de vraag wat als toepasselijk recht zou moeten gelden.⁶

J. Klabbers, *Introduction to international institutional law*, Cambridge: Cambridge University Press 2002, p. 44-45.

3 Als ik in het vervolg spreek over ‘privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid’ (of kortweg ‘rechtspersoonlijkheid’) dan bedoel ik rechtspersoonlijkheid naar Nederlands privaatrecht (en omvat deze dus ook de rechtspersoonlijkheid van publiekrechtelijke rechtspersonen zoals bedoeld in art. 2:1 BW).

4 *Kamerstukken II* 1994-1995, 24 141, nr. 3, p. 18 (MvT Wet conflictenrecht corporaties).

5 *Tvb.* 1956, 131; *Stb.* 1959, 347. De minimumopvatting wordt ook gehuldigd in het EEG-verdrag betreffende de onderlinge erkenning van vennootschappen en rechtspersonen (*Tvb.* 1968, 113), dat niet door Nederland is geratificeerd, en het Europees Verdrag inzake de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van internationale niet-gouvernementele organisaties van 1986 (*Tvb.* 2002, 112), dat in 2007 in Nederland in werking is getreden.

6 P. Vlas, *Rechtspersonen in het internationaal privaatrecht*, Deventer: Kluwer 1982, p. 36.

Tegenwoordig wordt aangenomen dat erkenning als afzonderlijk instituut, in de woorden van Vlas, ‘een dood begrip’ is.⁷ Als ik in het vervolg spreek over ‘erkenning van rechtspersoonlijkheid’ (of kortweg ‘erkenning’) bedoel ik daarom dat aspect van de erkenning dat de vaststelling van rechtspersoonlijkheid betreft.

Het is onzeker of bepalingen van titel 8 Boek 10 BW direct van toepassing zijn op staten of internationale organisaties. Kramer & Verhagen stellen dat internationale organisaties vallen onder het begrip ‘corporaties’ zoals bedoeld in artikel 10:117 lid 1 onder a BW. Corporaties zijn onder meer lichamen of samenwerkingsverbanden die als zelfstandige eenheid naar buiten optreden, en daaronder vallen ook ‘lichamen die hun rechtspersoonlijkheid ontleen aan het internationaal publiekrecht, zoals de Verenigde Naties (zie art. 101 Handvest van de Verenigde Naties) en de Europese Unie (zie art. 335 VWEU)’.⁸ Van Solinge accepteert dat internationale organisaties inderdaad ‘strikt genomen’ corporaties zijn maar oordeelt dat ze desalniettemin buiten het geldingsbereik van titel 8 Boek 10 BW vallen.⁹ Dat zou impliceren dat de betreffende bepalingen eveneens buiten toepassing blijven bij de erkenning van vreemde staten.

Ook als titel 8 van Boek 10 BW geen toepassing vindt is het mogelijk dat de erkenning van vreemde staten en internationale organisaties beheerst wordt door regels van Nederlands ipr. Boek 10 BW betreft een codificatie van ongeschreven recht die (wellicht noodzakelijkerwijs) onvolledig is en ‘rechtsvinding bij wege van analogie uit kracht van het systeem moet redelijkerwijs mogelijk zijn’.¹⁰ Het is duidelijk dat de positie van vreemde staten en internationale organisaties binnen de Nederlandse rechtsorde overeenkomsten vertoont met die van vreemde corporaties.¹¹ Wel is de vraag hoe de (analoge) toepassing van de regels van Nederlands ipr precies in zijn werk zou moeten gaan, met name als de rechtspersoonlijkheid van de vreemde staat of internationale organisatie waarvan erkenning wordt beoogd, ontleend wordt aan het volkenrecht en niet (tevens) aan een vreemd nationaal privaatrecht. De vraag is dan ook of het volkenrecht zelf die erkenning meebrengt of daartoe dwingt.

Deze thematiek heeft relatief weinig aandacht gekregen in de Nederlandse literatuur.¹² In wat volgt zal ik de hoofdvraag achtereenvolgens beantwoorden met betrekking tot staten en internationale organisaties. Ik begin met de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van

---

7 P. Vlas, ‘Driesprong IPR: codificering, communautarisering en globalisering’, *Ondernemingsrecht* (10) 2005, p. 354-359, par. 3. Zie ook Vlas 1982, p. 35 (zie noot 6), voor een kritiek op de minimumopvatting.

8 X.E. Kramer & H.L.E. Verhagen (m.m.v. S. van Dongen, A.P.M.J. Vonken), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk recht. 10. Internationaal privaatrecht. Deel III. Internationaal vermogensrecht*, Deventer: Kluwer 2015, par. 16-17.

9 G. van Solinge, ‘art. 10:117 BW’, in: *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 2013; ook P. Vlas, *Rechtspersonen*, Praktijkreeks IPR, Deel 9, 5de druk, Antwerpen/Apeldoorn: Maku 2017, par. 4.

10 A.V.M. Struycken, ‘Boek 10 BW: een grote stap in de codificatie van het internationaal privaatrecht’, *Vermogensrechtelijke Analyses* (2) 2011, par. 16.

11 J.A. Foote, *Foreign and domestic law: A concise treatise on private international jurisprudence*, Londen: Stevens and Haynes 1878, p. 87: ‘With regard to any particular municipal law, a foreign State must be regarded as occupying a position closely analogous to that of a foreign corporation; the personality of the latter being conferred upon it by its own municipal law, while that of the former is created by the public law of nations.’

12 M.J. Kroeze (m.m.v. H. Beckman & M.A. Verbrugh), *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 2. Rechtspersonenrecht. Deel I. De rechtspersoon*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, laat de erkenning van internationale rechtspersonen buiten beschouwing (zie par. 120). Vlas 2017 (zie noot 9) gaat slechts kort in op internationale organisaties (par. 137-139) en laat staten onbesproken (zie par. 4).

vreemde staten (par. 2). Ik zal betogen dat volkenrechtelijke rechtspersoonlijkheid geen privaatrechtelijke rechtssubjectiviteit omvat, en dat de volkenrechtelijke erkenning op zichzelf daarom geen erkenning van privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid impliceert. Dat betekent eveneens dat een (analoge) toepassing van artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW geen uitkomst biedt, omdat uit het op het op vreemde staten toepasselijke recht – het volkenrecht – niet blijkt dat zij privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezitten. Aannemelijk is het bestaan van een regel van Nederlands ipr, voortkomend uit de *comitas gentium*, volgens welke vreemde staten rechtspersoonlijkheid bezitten naar Nederlands privaatrecht. De toepassing van deze regel valt in de praktijk samen met de toepassing van een andere regel voortkomend uit de *comitas gentium*, vermoedelijk van dwingend volkenrecht, volgens welke vreemde staten procesbevoegdheid bezitten. Vervolgens komt de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van internationale organisaties aan de orde (par. 3). Ik onderscheid en bespreek drie verschillende mogelijke toepassingen van Nederlands ipr. De uitkomst daarvan is dat erkenning plaats vindt op basis een (analoge) toepassing van artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW waarbij het volkenrecht als het op internationale organisaties toepasselijke recht wordt begrepen: daarbij is niet relevant of de organisatie in het volkenrecht rechtspersoonlijkheid bezit (dat wil zeggen, of zij een internationale rechtspersoon is), maar wel of zij op basis van het volkenrecht, met inbegrip van het oprichtingsverdrag, privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezit in de rechtsordes van de verdrags- of lidstaten.

2. Erkenning van staten

Staten zijn de primaire rechtssubjecten van het volkenrecht. Als lichamen met internationale rechtspersoonlijkheid zijn zij drager van volkenrechtelijke rechten en plichten en hebben zij het vermogen om volkenrechtelijke vorderingen in te stellen.¹³ Zij ontlenen deze status aan het internationaal gewoonterecht. Dat vreemde staten ook rechtspersoonlijkheid bezitten naar Nederlands recht is boven elke twijfel verheven.¹⁴ Minder evident is wat de grondslag daarvan is. Knigge & Zilinsky spreken over een ‘algemene rechtsopvatting’ krachtens welke vreemde staten als subjecten van volkenrecht ook ‘rechtspersoonlijkheid binnen de nationale rechtsfeer’ bezitten.¹⁵ In deze paragraaf wordt de aard van deze algemene rechtsopvatting nader bepaald.

Staten hebben naast internationale rechtspersoonlijkheid (meestal) ook rechtspersoonlijkheid krachtens het eigen nationale privaatrecht. Een voor de hand liggende mogelijkheid is daarom om aansluiting te zoeken bij het nationale recht van de betreffende staat en door middel van een (analoge) toepassing van artikel 10:118 jo. 10:119 sub a BW tot de erkenning van

¹³ Zie noot 2.

¹⁴ Vreemde staten treden bijvoorbeeld geregeld op als partij bij arbeidsgeschillen: HR 5 februari 2010, ECLI:NL:HR:2010:BK6673, *NIPR* 2010, 196 (*Marokko/Aissaoui*); HR 22 december 1989, ECLI:NL:HR:1989:AD0998, *NIPR* 1990, 321, *NJ* 1991/70, m.nt. P.J.I.M. de Waart (*Hulst/Verenigde Staten*).

¹⁵ A. Knigge & M. Zilinsky, ‘art. 45 Rv, aant. 16’, in: P. Vlas & T.F.E. Tjong Tjin Tai (red.), *Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering*, Deventer: Wolters Kluwer (online); ook A. Knigge, *Effectieve toegang tot het civiele geding*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1998, p. 93.

rechtspersoonlijkheid over te gaan.¹⁶ In het verleden is in de literatuur deze weg wel geopperd.¹⁷ De ter zake doende jurisprudentie wijst echter een andere richting op. Als de vraag rijst of een (gepretendeerde) staat bij de Nederlandse burgerlijke rechter als procespartij kan worden ontvangen, toetst de rechter aan de ‘de feitelijke criteria die in het volkenrecht voor het bestaan van een staat worden aangelegd’.¹⁸ Het gaat daarbij om de vraag of een partij voldoet aan de voorwaarden die worden gesteld aan staten in het internationale gewoonterecht, zoals een permanente bevolking, een afgebakend grondgebied, en een voldoende stabiel en effectief bestuur.¹⁹ Ook het gegeven dat de Nederlandse regering de betreffende staat heeft erkend kan meespelen als feitelijke omstandigheid in dat oordeel, maar is niet doorslaggevend.²⁰ Kwalificeert de partij als staat in volkenrechtelijke zin dan volgt daaruit volgens deze jurisprudentie haar privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid en partijwaardigheid bij de burgerlijke rechter.²¹ Niet getoetst wordt of de betreffende staat zichzelf binnen de eigen rechtsorde privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid heeft toegemeten. Dat is uiteraard aannemelijk, maar niet zeker: zoals nog nader zal blijken staat deze keuze volkenrechtelijk ter vrije beschikking van de betrokken wetgever. Omdat de rechter geen rekening houdt met het bestaan van deze keuze, vinden vreemde staten vermoedelijk erkenning in hun volkenrechtelijke, en niet in hun nationaal privaatrechtelijke, gedaante.²²

Waarom brengt het oordeel dat een partij volkenrechtelijk als staat kwalificeert mee dat ook haar privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid wordt erkend? Volgt dit uit het internationale

-
- 16 Zie voor een kritiek op deze figuur voor zover het nationale (privaat)recht van de betreffende staat wordt aangewezen als het op de staat toepasselijke recht (zoals bedoeld in art. 10:118 BW), High Court (Verenigd Koninkrijk) 29 maart 2017, *The Law Debenture Trust Corporation P.L.C./Ukraine* [2017] EWHC (Comm) 665, r.o. 121: ‘Of course, a corporation owes its existence to the law under which it is incorporated. Unlike a state, a corporation is not a sovereign body. Unlike a corporation, a state is not created by its internal law – it exists independently of that law. A state does not “exist by virtue of its constitution”.’
- 17 Bijv. D. Josephus Jitta, *De wederopbouw van het internationale recht op der grondslag van eene rechtsgemeenschap van het menschelijk geslacht*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink 1919, p. 102: ‘openbare lichamen, die in vreemde landen als rechtspersonen bestaan, b.v. vreemde Staten en hunne als rechtssubjekten optredende onderdeelen, [worden] als zoodanig erkend in andere landen’. In gelijke zin, J. Kusters, *Het internationaal burgerlijk recht in Nederland*, Haarlem: De Erven F. Bohn 1917, p. 702.
- 18 Rb. ’s-Gravenhage 21 februari 1980, *NYIL* 1981, p. 302-304 (*Fretilin/Staat*). Knigge 1998, p. 94 (zie noot 15) noemt dit een ‘toepassing van het volkenrecht’.
- 19 R. Jennings & A. Watts, *Oppenheim’s International Law, Volume I*, 9de druk, Oxford: Oxford University Press 2008, p. 120-123. Hof Amsterdam 8 februari 1951, ECLI:NL:GHAMS:1951:15, *NJ* 1951/129, p. 248.
- 20 Knigge 1998, p. 94 (zie noot 15).
- 21 Hof Amsterdam 8 februari 1951, ECLI:NL:GHAMS:1951:15, *NJ* 1951/129, p. 248; Rb. ’s-Gravenhage 10 februari 1954, ECLI:NL:RBSGR:1954:13, *NJ* 1954/549, p. 1040.
- 22 Deze opvatting is ook dominant in de literatuur. Bijv. G. Walker, *Internationales Privatrecht*, Wenen: Österreichische Staatsdruckerei 1922, p. 139: ‘Mit der völkerrechtlichen Anerkennung eines Staates ist auch die Anerkennung seiner privatrechtlichen Rechtsfähigkeit gegeben.’ In zelfde zin, E. Rabel, *The conflict of laws*, deel 2, Ann Arbor: University of Michigan Law School 1960, p. 9-10; A. Weiss, *Traité théorique et pratique de droit international privé*, Parijs: L. Larose & L. Tenin 1894, deel 2, p. 390-391. F. Laurent, *Droit civil international*, deel 4, Brussel: Bruylant-Christophe 1880, p. 251; J.-P. Niboyet, *Manuel de droit international privé*, Parijs, 1928, p. 377; F. Despagnet, *Précis de droit international privé*, 5de druk, Parijs, L. Larose & L. Tenin 1909, p. 160.

publiekrecht zelf of is hier sprake van de stilzwijgende toepassing van een Nederlandse rechtsregel?

Er zijn auteurs die het eerste betogen op basis van het idee dat rechtspersoonlijkheid die staten (en internationale organisaties) bezitten in de nationale rechtsorde een weerspiegeling vormt van hun internationale rechtspersoonlijkheid. Dominicé kan genoemd worden als een voorstander van deze theorie: ‘c’est en vertu du droit international coutumier que l’Etat revêt la qualité de sujet du droit international, de sorte que, logiquement, dans les droits internes il doit se voir reconnaître ou accorder pleine capacité.’²³ Dominicé trekt de conclusie dat rechtspersoonlijkheid naar nationaal privaatrecht ‘logischerwijs’ volgt uit volkenrechtelijke rechtspersoonlijkheid, omdat hij aanneemt dat de laatste, de eerste omvat. De oorsprong van deze aanname is te traceren tot (een lezing van) Savigny die de opvatting wordt toegeschreven dat de staat, in de woorden van Laurent, een ‘personne nécessaire’ is.²⁴ Hieruit leiden auteurs af dat de staat naast een publiekrechtelijk bestaan noodzakelijkerwijs ook een privaatrechtelijk bestaan heeft, niet slechts in het eigen recht maar ook in het recht van vreemde staten.²⁵ Een specifieke daartoe strekkende wet is slechts een vereiste in dualistische stelsels waar een transformatiehandeling noodzakelijk is voordat het internationale recht deel kan uitmaken van het nationale recht. Dat zou betekenen dat staten als volkenrechtelijke rechtssubjecten, voor zover het gewoonterecht correct doorwerkt in de nationale rechtsorde, ook rechtspersoonlijkheid bezitten naar nationaal privaatrecht. In Nederland werkt internationaal gewoonterecht door in de nationale rechtsorde op grond van een ongeschreven regel van Nederlands constitutioneel recht.²⁶ Het oordeel van de Nederlandse rechter dat een partij als staat in volkenrechtelijke zin kwalificeert houdt dan tevens in dat zij een subject is van privaatrecht.

De juistheid van deze theorie is mijns inziens twijfelachtig. De capaciteit om in de internationale rechtssfeer drager te zijn van volkenrechtelijke rechten en plichten brengt niet noodzakelijkerwijs mee een capaciteit om binnen de nationale rechtssfeer drager te zijn van privaatrechtelijke rechten en plichten. Het privaatrecht is geen ‘wereldomvattende eenheid’,²⁷ en internationale rechtssubjecten hebben in het volkenrecht geen privaatrechtelijke capaciteit. Zoals Beitzke stelt: ‘Völkerrechtliche und zivilrechtliche Rechtsfähigkeit betreffen völlig unterschiedliche Rechtsgebiete, so daß schon deshalb kein notwendiger Zusammenhang zwischen

23 C. Dominicé, ‘La personnalité juridique dans le système du droit des gens’, in: C. Dominicé, J. Belhumeur, L. Condorelli (red.), *L’ordre juridique international entre tradition et innovation*, Genève: Graduate Institute Publications 1997, par. 103.

24 Laurent 1880, p. 155, 192 (zie noot 22), onder verwijzing naar F.C. von Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, Berlin: Veit 1840, deel 2, par. 86, alwaar Savigny opmerkt dat het ‘juristische Dasein’ van sommige corporaties, waaronder dat van de staat, ‘fast nie zweifelhaft’ is. Ook A. Laine, ‘Des personnes morales en droit international privé’, *Journal du droit international privé* (20) 1893, p. 29; Weiss 1894, p. 390 (zie noot 22); E.H. Young, *Foreign companies & other corporations*, Cambridge: University Press 1912, p. 310.

25 Laurent 1880, p. 191 (zie noot 22); P. Fiore, ‘De la capacité de l’État étranger, de l’église et du Saint-Siège – à acquérir par succession’, *Revue de droit international et de législation comparée* (5/2) 1903, p. 5-30, p. 7.

26 Hof ’s-Gravenhage 5 januari 1925, ECLI:NL:GHSGR:1925:7, NJ 1925/402 (*Bouman/Staat*). J.W.A. Fleuren, *Een ieder verbindende bepalingen van verdragen* (diss. Nijmegen), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2004, p. 18-19.

27 Asser/Kroeze 2-I 2021/34 (zie noot 12).

beiden bestaat.²⁸ Het is volgens Beitzke bijvoorbeeld voorstelbaar – en niet strijdig met het volkenrecht – dat een staat ervoor kiest om naar het eigen recht geen privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid te bezitten.²⁹ Men kan er hier op wijzen dat dit geen denkbeeldige mogelijkheid betreft: het Koninkrijk der Nederlanden is een internationale rechtspersoon en kwalificeert als ‘staat’ in volkenrechtelijke zin, maar bezit naar Nederlands privaatrecht geen rechtspersoonlijkheid.³⁰ Dit ondersteunt het oordeel dat privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid niet simpelweg volgt uit, of een weerspiegeling is van, internationale rechtspersoonlijkheid, en dat erkenning van de één, niet ‘logischerwijs’ de erkenning van de ander meebrengt. Men zou internationale rechtspersonen, en in het bijzonder vreemde staten, wat dit betreft kunnen vergelijken met lichamen geconstitueerd naar Nederlands publiekrecht. Met de doorwerking van ongeschreven volkenrecht in de Nederlandse rechtsorde zijn vreemde staten daarin zichtbaar als volkenrechtelijke rechtssubjecten. Maar zonder een aanvullende (geschreven of ongeschreven) regel analoge aan artikel 2:1 BW bezitten zij geen rechtspersoonlijkheid naar Nederlands privaatrecht.³¹

De oorsprong van een dergelijke regel kan voor wat betreft staten gevonden worden in de *comitas gentium*, de courtoisie of hoffelijkheid die staten op grond van hun gelijkwaardigheid als internationale rechtssubjecten aan elkaar verschuldigd zijn. De kwalificatie van de regel is, vanwege het ongrijpbare rechtskarakter van deze courtoisie, niet eenvoudig. In het werk van de zeventiende-eeuwse Huber, een van de grondleggers van de doctrine, verschijnt de internationale hoffelijkheid als deel van het volkenrecht en is wettelijk verbindend.³² Huber betoogt dat de wetgevende macht van staten beperkt is tot hun eigen grondgebied, maar dat staten *ex comitate* een volmaakte plicht hebben om vreemd recht in hun eigen rechtsorde te laten gelden, voor zover verenigbaar met hun eigen macht en de rechten van hun burgers.³³ Dit beginsel heeft in England en de Verenigde Staten, met name onder invloed van het werk van Story, lange tijd de grondslag gevormd van het zich ontwikkelende ipr. Story sluit aan bij de overwegingen van Huber, met het belangrijke verschil dat hij de internationale courtoisie niet begrijpt als een volmaakte plicht, maar als een ‘imperfect obligation, like that of beneficence, humanity, and

---

28 G. Beitzke, ‘Zivilrechtsfähigkeit von auf Staatsvertrag beruhenden internationalen Organisationen und juristischen Personen’, *Berichte der Deutschen Gesellschaft für Völkerrecht*, deel 9, 1969, p. 77-119, p. 86-87. Ook F. Moreau, ‘De la capacité de Etats étrangers pour recevoir par testament en France’, *Journal du droit international privé* (19/3-4) 1892, p. 337-352, p. 346.

29 Beitzke 1969, p. 87 (zie noot 28).

30 W.H. van Helsdingen, ‘Is het overkoepelend Koninkrijk een privaatrechtelijke rechtspersoon’, *TvO* 1957, p. 474-476, p. 457; H.F. van Panhuys, ‘De rechtspersoonlijkheid van het Koninkrijk volgens het Statuut’, *NJB* 1959, p. 207-209; L.C.J. van Apeldoorn, ‘De privaatrechtelijke procesbevoegdheid van het Koninkrijk’, *NTBR* 2021/10.

31 Zie voor deze analogie ook Moreau 1892, p. 347-348 (zie noot 28), die uit het bestaan van binnenlandse publiekrechtelijke lichamen zonder privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid zoals bijvoorbeeld bestuursorganen, afleidt dat staten als internationale rechtssubjecten in de rechtsorde van vreemde staten slechts privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid toekomt door middel van ‘une déclaration formelle de la loi’. In gelijke zin, F. Laurent, *Principes de droit civil*, deel 1, Parijs: A. Durand & Pedone Laurel 1869, par. 310-311. Anders, A. Laine, ‘Des personnes morales en droit international privé’, *Journal du droit international privé* (20) 1893, p. 273-309.

32 H.E. Yntema, ‘The Comity Doctrine’, *Michigan Law Review* (65/1) 1966, p. 9-32, p. 29-30.

33 R.D. Kollewijn, *Geschiedenis van de Nederlandse wetenschap van het internationaal privaatrecht tot 1880*, Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgeversmij 1937, p. 142-145.

charity', zodat elke staat uiteindelijk zelf dient te oordelen waartoe de internationale courtoisie dwingt.³⁴ Als in de Engelse en Amerikaanse rechtspraak toepassing werd gegeven aan vreemde wetgeving onder verwijzing naar de internationale courtoisie, dan werd de rechtsgrond daarvan veelal begrepen zoals Story deed, als een in wezen onverbindende hoffelijkheid.³⁵

De *comitas gentium* vormt ook de grond die werd ingeroepen in gevallen waarin de vraag was of vreemde mogendheden als procespartij kunnen worden ontvangen bij de rechter. In *The Sapphire/Napoleon III* uit 1870 accepteerde het Amerikaanse Supreme Court de procesbevoegdheid van de Franse soeverein bijvoorbeeld op grond van de overweging dat, '[t]o deny him this privilege would manifest a want of comity and friendly feeling'.³⁶ Ook deze toepassing van courtoisie werd met name in de Amerikaanse rechtspraak begrepen als een uitdrukking van goedertierenheid, niet een dwingende plicht.³⁷ In de literatuur wordt daar anders over gedacht. Onder verwijzing naar onder meer de House of Lords in *Hullett and Widder/King of Spain* (1828), waarin de weigering om de procesbevoegdheid van een vreemde soeverein te erkennen werd gekwalificeerd als een 'just cause of war',³⁸ concludeert Mann dat indien een vreemde staat door de nationale rechter procesbevoegdheid zou worden ontzegd, 'this would be a plain case of a denial of justice in the strict sense and would thus constitute one of the best recognised violations of public international law'.³⁹ Vermoedelijk is er, met betrekking tot het aannemen van de procesbevoegdheid van vreemde staten, dus sprake van een dwingende regel van volkenrecht.⁴⁰

Het aannemen van procesbevoegdheid omvat echter slechts wat wel minimum-erkenning genoemd wordt.⁴¹ Het juridische bestaan van het betreffende lichaam staat weliswaar vast, maar niet is gegeven dat het lichaam ook rechtspersoonlijkheid bezit, dat wil zeggen, dat het voor wat betreft het vermogensrecht gelijk staat met een natuurlijk persoon en zelfstandig aan het

-
- 34 J. Story, *Commentaries of the conflict of law, foreign and domestic*, Boston: Hilliard, Gray, and Company 1834, p. 33. Story staat daarmee dichterbij Paulus en Johannes Voet, voorgangers van Huber, die de *comitas gentium* identificeren met de eisen van de menselijkheid en billijkheid. Zie Kollèwijn 1937, p. 85-86 (zie noot 33).
- 35 Supreme Court (Verenigde Staten) 9 maart 1839, *Bank of Augusta/Earle* 38 U.S. 519 (1839); King's Bench (Verenigd Koninkrijk) 5 juli 1775, *Holman/Johnson* [1775] 98 Engl. Rep. 1120. Zie T. Schultz, J. Mitchenson, 'The history of comity', *Jus Gentium* (4/2) 2019, p. 383-418, met name p. 408-415.
- 36 Supreme Court (Verenigde Staten) 1 december 1870, *The Sapphire/Napoleon III* 78 U.S. 164 (1870). Zie W.S. Dodge, 'International comity in American law', *Columbia Law Review* (115/9) 2015, p. 2071-2141, p. 2091.
- 37 New York Court of Appeals (Verenigde Staten) 6 maart 1923, *Russian Socialist Federated Soviet Republic/Cibbario* 235 N.Y. 255 (1923), p. 263, oordeelde dat in de afwezigheid van een toepasselijk verdrag, 'a foreign power brings an action in our courts not as a matter of right. Its power to do so is the creature of comity.' Zie H. Barry, 'Comity', *Virginia Law Review* (12/5) 1926, p. 353-375, p. 367-368. F.A. Mann, *Foreign affairs in English courts*, Oxford: Oxford University Press 1986, p. 145 is niet overtuigd en zegt over deze uitspraak dat 'this is perhaps the clearest case in which comity in truth denotes international law'.
- 38 House of Lords (Verenigd Koninkrijk) 18 juni 1828, *Hullett and Widder/King of Spain* [1828] 2 Bli. (N.S.) 31, p. 60.
- 39 Mann 1986, p. 145 (zie noot 37).
- 40 Ook S. Lorz, *Ausländische Staaten vor deutschen Zivilgerichten*, Tübingen: Mohr Siebeck 2017, p. 176; C. Feldmüller, *Die Rechtsstellung fremder Staaten und sonstiger juristischer Personen des ausländischen öffentlichen Rechts im deutschen Verwaltungsprozessrecht*, Berlin: Dunker & Humblot 1999, p. 121.
- 41 P. Vlas, 'art. 10:119 BW, aant. 6', in: J.B. Huizink (red.), *Groene Serie Rechtspersonen*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

privaatrechtelijke rechtsverkeer kan deelnemen.⁴² Het is dus de vraag of het aannemen van de rechtspersoonlijkheid van vreemde staten op dezelfde wijze verplicht is. Ter ondersteuning van die overtuiging zou men er ten eerste op kunnen wijzen dat de relevante jurisprudentie steeds de toekenning van procesbevoegdheid aan staten (of staatshoofden) betreft ter behartiging van burgerlijke rechten, zodat de rechter met het accepteren van hun procesbevoegdheid ook telkens hun privaatrechtelijke rechtssubjectiviteit veronderstelt. Het belang van *United States of America/Wagner* (1867) – waarin onder meer op grond van ‘principles of international justice and amity’⁴³ werd bepaald dat een vreemde staat in eigen naam voor de Engelse rechter kan procederen – ligt er volgens Marston bijvoorbeeld met name in dat sinds deze uitspraak de rechtspersoonlijkheid van vreemde mogendheden in het Engelse recht onbetwist is.⁴⁴ Daaruit kan men opmaken dat de uit de *comitas gentium* voortvloeiende statenpraktijk de erkenning van zowel de procesbevoegdheid als de rechtspersoonlijkheid van vreemde staten betreft. Ten tweede kan men aansluiten bij de overwegingen die Despagnet leiden tot de conclusie dat de toekenning van privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid aan vreemde staten noodzakelijk is: zonder die toekenning zou het onderhouden van internationale betrekkingen in de praktijk onmogelijk blijken. ‘On arriverait, en définitive, en méconnaissant la personnalité civile de l’Etat étranger, à paralyser en fait la reconnaissance de sa personnalité politique, et à anéantir complètement les rapports internationaux.’⁴⁵ Ook Rabel veronderstelt dat het volkenrecht om deze redenen verplicht tot het erkennen van rechtspersoonlijkheid als hij in dit verband opmerkt dat ‘[i]nternational law does not guarantee states more than a right to the usual buildings for diplomatic and consular representation’.⁴⁶ Tegen deze overwegingen kan men inbrengen dat het bestaan van een statenpraktijk op zichzelf nog onvoldoende is om een volkenrechtelijke regel aan te kunnen nemen. En hoewel het niet erkennen van de rechtspersoonlijkheid van vreemde staten voor het onderhouden van internationale betrekkingen praktisch bezwaarlijk zou zijn, is onduidelijk waarom dit zou leiden tot een ‘denial of justice’ in strikte zin.

Hieruit volgt dat de Nederlandse rechter op grond van een direct doorwerkende regel van internationaal gewoonterecht vermoedelijk verplicht is om vreemde staten als partij te ontvangen, maar niet om daarnaast ook hun rechtspersoonlijkheid aan te nemen. Dat zou betekenen dat algemene rechtsopvatting, op grond waarvan de Nederlandse rechter tot erkenning van vreemde staten overgaat, een Nederlandse rechtsregel betreft. Ik onderscheid daarbij drie mogelijke benaderingen.

De (analoge) toepassing van artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW, ten eerste, biedt geen soelaas. Er lijkt weinig twijfel over mogelijk dat het volkenrecht moet gelden als het op

---

42 Zie ook HR 25 november 1983, ECLI:NL:HR:1983:AG4696, *NJ* 1984/297, m.nt. W.H. Heemskerk (*Van der Peijl/Minister van onderwijs en wetenschappen*) waaruit de mogelijkheid blijkt van wettelijke en buitenwettelijke uitzonderingen op de regel dat in beginsel slechts procesbevoegdheid toekomt aan natuurlijke personen en rechtspersonen.

43 Chancery (Verenigd Koninkrijk) 6 maart 1867, *United States of America/Wagner* [1867] L.R. 3 Eq. 724, p. 729. Zie G. Marston, ‘The personality of the foreign state in English law’, *The Cambridge Law Journal* (56/2) 1997, p. 374-417, p. 401-402.

44 Marston 1997, p. 404 (zie noot 43).

45 Despagnet 1909, p. 160 (zie noot 22).

46 Rabel 1960, p. 11 (zie noot 22).

staten als internationale rechtspersonen toepasselijke recht.⁴⁷ Echter, uit het voorgaande blijkt dat staten in het volkenrecht geen privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezitten en dat er vermoedelijk ook geen regel van volkenrecht bestaat die verplicht tot het aannemen van die rechtspersoonlijkheid. Het heeft dan ook weinig zin om voor wat betreft de rechtspersoonlijkheid van vreemde staten effect te geven aan de *lex societatis* door middel van een (analoge) toepassing van artikel 10:119 aanhef en sub a BW: die toepassing zou tot de conclusie leiden dat vreemde staten *geen* rechtspersoonlijkheid toekomt.⁴⁸ Bij vreemde staten is er dan ook niet zo zeer sprake van ‘erkenning’ van rechtspersoonlijkheid maar veeleer van ‘toekenning’ ervan.⁴⁹

De twee overige benaderingen volgen het onderscheid dat Vlas maakt met betrekking tot verenigingen ‘sans loi’ die – omdat zij een *lex societatis* ontberen waaraan hun rechtspersoonlijkheid kan worden ontleend – ook slechts rechtspersoonlijkheid kunnen worden toegekend.⁵⁰ Men zou enerzijds, door middel van een analoge toepassing artikel 2:1 jo. 2:5 BW, rechtspersoonlijkheid aan vreemde staten kunnen toekennen op grond van het oordeel dat vreemde staten wat betreft hun kenmerken gelijk te stellen zijn met een Nederlandse publiekrechtelijke rechtspersoon, te weten, de Staat der Nederlanden. Anderzijds zou men rechtspersoonlijkheid aan vreemde staten kunnen toekennen door middel van het aannemen van een ongeschreven regel van Nederlands ipr volgens welke vreemde staten als internationale rechtspersonen naar Nederlands privaatrecht rechtspersoonlijkheid bezitten.

De laatste benadering is de meest aannemelijke. Een nadeel van de analoge toepassing van artikel 2:1 jo. 2:5 BW is de volgende: het lichaam dat in de Nederlandse rechtsorde de grootste overeenkomst vertoont met vreemde staten als internationale rechtspersonen, is niet de Staat der Nederlanden, maar het Koninkrijk der Nederlanden. Echter, het Koninkrijk wordt niet genoemd in artikel 2:1 BW en bezit zoals gezegd naar Nederlands privaatrecht geen rechtspersoonlijkheid.⁵¹ Een nadeel van het aannemen van een ongeschreven regel van Nederlands ipr volgens welke aan vreemde staten rechtspersoonlijkheid toekomt, is dat deze regel op gespannen voet staat met het zogenaamde gesloten stelsel van rechtspersonen: slechts op grond van een uitdrukkelijke wetsbepaling kan rechtspersoonlijkheid worden aangenomen.⁵² Deze geslotenheid wordt echter door verscheidene auteurs gerelativeerd.⁵³ Ook is het bestaan van een dergelijke ongeschreven regel van Nederlands ipr beter te plaatsen in de hierboven beschreven ontwikkeling van een statenpraktijk waarin de rechtspersoonlijkheid van vreemde staten (naast hun procesbevoegdheid) algemeen wordt erkend: het is weinig waarschijnlijk dat de Nederlandse deelname aan die praktijk afhangt van de vraag of vreemde staten wat betreft

47 Zie ook noot 16.

48 Bovendien zou een dergelijke regel van Nederlands ipr waarschijnlijk overbodig zijn gegeven de al genoemde regel van ongeschreven constitutioneel recht volgens welke het internationale gewoonterecht doorwerkt in de Nederlandse rechtsorde. Zie noot 26.

49 Ik ontleen dit onderscheid tussen erkenning en toekenning aan Struycken 1984, p. 276 (zie noot 1) en Vlas 1988, p. 5 (zie noot 1).

50 Vlas 1988, p. 20 (zie noot 1).

51 Zie noot 30.

52 J.A.F. Peters, *Publiekrechtelijke rechtspersonen*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1997, p. 16-19.

53 Vlas 1988, p. 20 (zie noot 1): ‘het tocht behoorlijk!’. Ook Asser/Kroeze 2-I* 2021/42, 137 (zie noot 12), en aldaar aangehaalde literatuur.

hun kenmerken wel of niet in voldoende mate overeenstemmen met de rechtspersonen in de catalogus van Nederlandse rechtspersonen van Boek 2 BW.

Concluderend lijkt de positie van internationale rechtspersonen in het Nederlandse privaatrecht, gegeven het karakter van het volkenrecht, op die van Nederlandse publiekrechtelijke lichamen. Vreemde staten zijn met de doorwerking van ongeschreven volkenrecht in de Nederlandse rechtsorde zichtbaar als volkenrechtelijke rechtssubjecten. Maar omdat het volkenrecht niet de erkenning van hun privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid meebrengt of daartoe dwingt, is daarvoor een aanvullende regel analoog aan artikel 2:1 BW vereist. De algemene rechtsopvatting op grond waarvan de Nederlandse rechter tot erkenning van vreemde staten overgaat is een op een statenpraktijk gestoelde regel die zijn oorsprong vindt in de *comitas gentium* en de formele gelijkwaardigheid van staten. Volgens deze regel, vermoedelijk niet van dwingend volkenrecht maar van Nederlands ipr, bezitten vreemde staten als internationale rechtspersonen naar Nederlands privaatrecht rechtspersoonlijkheid. De toepassing van deze regel valt in de praktijk samen met de toepassing van een andere regel voortkomend uit de *comitas gentium*, vermoedelijk wel van dwingend volkenrecht, volgens welke vreemde staten procesbevoegdheid bezitten.

3. Erkenning van internationale organisaties

Internationale organisaties zijn lichamen die worden opgericht of ingesteld door middel van een volkenrechtelijk verdrag of overeenkomst. In het oprichtingsverdrag kan internationale rechtspersoonlijkheid worden toegekend. Op grond van artikel 4 van het Statuut van Rome bezit het in 's-Gravenhage gevestigde Internationaal Strafhof bijvoorbeeld 'international legal personality'.⁵⁴ Ook bij het achterwege blijven van een dergelijke expliciete toekenning wordt de internationale rechtspersoonlijkheid van internationale organisaties veelal op functionele gronden aangenomen. Sinds het advies van het Internationale Gerechtshof uit 1949 inzake 'Reparations for injuries suffered in the service of the United Nations' is duidelijk dat de internationale rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie kan worden verondersteld als die rechtspersoonlijkheid noodzakelijk is voor de effectieve uitoefening van de taken van de organisatie.⁵⁵

Veel internationale organisaties hebben ook rechtspersoonlijkheid naar Nederlands privaatrecht. Op welke gronden komt de rechter tot de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van deze organisaties? De overwegingen van de Hoge Raad in zijn cruciale arrest *UNRRA/Daan* geven geen uitsluitsel op deze vraag. De rechtbank en het gerechtshof hadden de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van de UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) aangenomen op grond van de overweging dat het oprichtingsverdrag aan de organisatie onder meer de bevoegdheid was verleend eigendom te verwerven, overeenkomsten aan te gaan en wettelijke handelingen te verrichten, waaruit zou blijken dat de organisatie 'in het leven is geroepen als zelfstandige eenheid en als zelfstandig draagster van rechtsbetrekkingen, ingevolge waarvan zij naar Nederlands recht als rechtspersoon valt aan te merken'.⁵⁶ In cassatie werd geklaagd dat hoewel Nederland tot het oprichtingsverdrag was toegetreten, het

54 *Trb.* 1999, 13.

55 IGH 11 april 1949, *ICJ Rep.* 1949, p. 174, p. 178.

56 HR 19 mei 1950, ECLI:NL:HR:1950:205, *NJ* 1951/150, m.nt. Ph.A.N. Houwing (*UNRRA/Daan*), p. 297.

verdrag niet was goedgekeurd of gepubliceerd volgens de toen geldende grondwettelijke regels en dat de organisatie daarom niet als rechtspersoon in de Nederlandse rechtsorde kon worden erkend. De Hoge Raad kwam – een decennium vóór de wetwijziging in 1963 die cassatie van de uitleg van internationaal recht mogelijk maakte – tot de niet-ontvankelijkheid van de klacht op basis van de kwalificatie van de UNRRA als lichaam ‘in het leven (...) geroepen door de samenwerking van verschillende, als lid daarvan toegetreden Staten’ en het oordeel dat ‘de vraag, of een zodanig lichaam in een voor den Nederlandsen rechter gevoerd geding als rechtspersoon moet worden erkend, niet van de in de Nederlandse wet voor het zijn van rechtspersoon gestelde voorwaarden afhankelijk is’.⁵⁷

Evident is dat de Hoge Raad aanneemt dat de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie door de rechter dient te worden afgeleid uit het oprichtings- of instellingsverdrag ook al kan dat verdrag niet als Nederlands recht gelden (bijvoorbeeld omdat Nederland geen verdragspartij is). In het midden gelaten wordt echter op welke manier de rechter het oprichtings- of instellingsverdrag in zijn oordeel dient te betrekken en welke aspecten daarbij precies van belang zijn.

Struycken heeft *UNRRA/Daan* in volkenrechtelijke sleutel geplaatst. Hij overweegt dat het arrest een nieuwe ontwikkeling bevestigt volgens welke de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van internationale organisaties volgt uit het internationale publiekrecht: ‘Internationale organisaties, opgericht door daartoe samenwerkende staten, zijn, volgens de normen van het volkenrecht, subject van het volkenrecht, en voorts subject in het privaatrecht, rechtspersoon. De rechtspersoonlijkheid [van deze entiteiten] is een hoedanigheid van lichamen wier bestaan wordt beheerst door het volkenrecht.’⁵⁸ Struycken wordt in deze lezing gevolgd door Knigge,⁵⁹ die deze toepassing van het volkenrecht ook tot uitdrukking gebracht ziet in een latere uitspraak van de Haagse kantonrechter in *Spaans/Iran-United States Claims Tribunal*.⁶⁰

Hoewel dit een mogelijke lezing is van *UNRRA/Daan* (omdat de Hoge Raad de toepasselijkheid van het volkenrecht niet uitsluit) is het geen aannemelijke. Ter ondersteuning van de lezing zou men in de eerste plaats het bovengenoemde argument kunnen herhalen dat privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid een weerspiegeling vormt van internationale rechtspersoonlijkheid. Ook met betrekking tot internationale organisaties is deze opvatting geopperd door Dominicé: ‘sa capacité juridique dans les ordres internes n’est que le reflet, la conséquence nécessaire et inéluctable, de sa qualité de sujet du droit international’.⁶¹ De organisatie als internationale rechtspersoon verschijnt (voor zover het internationale recht correct doorwerkt in de nationale rechtsorde) als een rechtspersoon naar nationaal privaatrecht. Opnieuw kan, ter

57 HR 19 mei 1950, ECLI:NL:HR:1950:205, *NJ* 1951/150, m.nt. Ph.A.N. Houwing (*UNRRA/Daan*), p. 299.

58 Struycken 1984, p. 278 (zie noot 1).

59 Knigge 1998, p. 98 (zie noot 15): ‘De rechtspersoonlijkheid is dus min of meer een consequentie van de internationale rechtspersoonlijkheid van de internationale organisatie en noodzakelijk voor de realisering van de doelstellingen van die organisatie.’

60 Knigge 1998, p. 98 (zie noot 15); de kantonrechter spreekt met betrekking tot het tribunaal van een instelling ‘met een aan het Volkenrecht ontleende rechtspersoonlijkheid’ (Ktr. ’s-Gravenhage 8 juni 1983, ECLI:NL:KTGSGR:1983:AL1724, *Prg.* 1983, 2022).

61 C. Dominicé, ‘L’immunité de juridiction et d’exécution’, *Recueil de Cours de l’Académie de La Haye*, deel 187, p. 1984, 145-238, p. 165; ook Dominicé 1997, par. 115-116 (zie noot 23); C.W. Jenks, ‘The legal personality of international organizations’, *British Yearbook of International Law* (22) 1945, p. 267-275, p. 270.

ontkrachting van deze opvatting, worden opgemerkt dat de capaciteit om in de internationale rechtssfeer drager te zijn van volkenrechtelijke rechten en plichten geen capaciteit impliceert om ook binnen de nationale rechtssfeer drager te zijn van privaatrechtelijke rechten en plichten.⁶² Dat geldt niet alleen voor staten maar ook voor internationale organisaties.

Bestaat er in de tweede plaats dan wellicht een regel van internationaal gewoonterecht die het staten verplicht internationale organisaties met internationale rechtspersoonlijkheid als privaatrechtelijk rechtssubject te erkennen? Regels die ontspringen aan de *comitas gentium*, waaronder de regel met betrekking tot volkenrechtelijke verplichting de procesbevoegdheid van staten aan te nemen, zijn niet zonder meer ook van toepassing op internationale organisaties: het betreft de verplichtingen die staten hebben jegens hun gelijken terwijl internationale organisaties als lichamen met een afgeleide internationale rechtspersoonlijkheid niet aan staten gelijkwaardig zijn. Reinisch ontkent op basis van een studie van de literatuur het bestaan van een zelfstandige regel van internationaal gewoonterecht die het (lid)staten verplicht om (in de afwezigheid van een verdragsrechtelijke verplichting daartoe) de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie aan te nemen.⁶³ Dat betekent dat staten zonder schending van enige regel van volkenrecht een internationale organisatie met internationale rechtspersoonlijkheid kunnen oprichten die in de rechtsordes van de lidstaten privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid ontbeert.

In tegenstelling tot het oordeel van Struycken moet dus geconcludeerd worden dat het volkenrecht geen directe aanknopingspunten biedt voor de erkenning van internationale organisaties in de nationale rechtsorde. Juist is de kanttekening die Barnhoorn plaatst bij *Spaans/Iran-United States Claims Tribunal*: anders dan het kennelijke oordeel van de kantonrechter impliceert volkenrechtsubjectiviteit 'niet automatisch rechtspersoonlijkheid in de nationale rechtssfeer'.⁶⁴ In beeld komt daarom de mogelijkheid van het toepassen van een regel van Nederlands ipr (al dan niet als onderdeel van een internationale statenpraktijk).

Dat Nederlands ipr toepassing vindt was ook de opvatting van de AG Langemeijer in zijn conclusie bij het arrest *UNRRA/Daan*. Langemeijer postuleerde 'het bestaan van een regel van Nederlands ipr volgens welke de op ander dan Nederlands recht berustende rechtspersoonlijkheid van de U.N.R.R.A hier erkenning vindt'.⁶⁵ Ter rechtvaardiging van deze (ongeschreven) regel overwoog hij geen reden te zien 'waarom hier wél erkend zou kunnen worden een rechtspersoon die deze hoedanigheid te danken heeft aan de nationale wetgever van enig vreemd land en niet een die haar ontving door een daad van gemeenschappelijke wetgeving van een aantal vreemde landen, gelijk een tractaat is'.⁶⁶ Uitgangspunt voor de AG is dus de (analoge) toepas-

---

62 Specifiek met betrekking tot internationale organisaties, T. Gazzini, 'Personality of international organizations', in: J. Klabbers, A. Wallendahl (red.), *Research handbook on the law of international organizations*, Cheltenham: Edward Elgar 2011, p. 44-45; A. Reinisch, *International organizations before national courts*, Cambridge: Cambridge University Press 2004, p. 64.

63 Reinisch 2004, p. 45 (zie noot 62).

64 Barnhoorn, noot bij Ktr. 's-Gravenhage 8 juni 1983, ECLI:NL:KTGSGR:1983:AL1724, *Prg.* 1983, 2022 (*Spaans/Iran-United States Claims Tribunal*), p. 635. Vergelijk Knigge 1998, p. 98 (zie noot 15).

65 Langemeijer, conclusie bij HR 19 mei 1950, ECLI:NL:HR:1950:205, *NJ* 1951/150, m.nt. Ph.A.N. Houwing (*UNRRA/Daan*), p. 300.

66 Langemeijer, conclusie bij HR 19 mei 1950, ECLI:NL:HR:1950:205, *NJ* 1951/150, m.nt. Ph.A.N. Houwing (*UNRRA/Daan*), p. 300.

sing op internationale organisaties van de rechtsregel, thans gecodificeerd in artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW, op basis waarvan de rechtspersoonlijkheid van een buitenlandse corporatie in de nationale rechtsorde wordt erkend als die rechtspersoonlijkheid volgt uit de *lex societatis*. Bij de (analoge) toepassing van deze regel dienen twee vervolgvragen te worden beantwoord: ten eerste, welk recht dient te worden aangewezen (voor wat betreft de erkenning van rechtspersoonlijkheid) als het op de organisatie toepasselijke recht – het volkenrecht of het nationale recht van een (of meer) van de lidstaten van de betreffende organisatie? Ten tweede, indien het volkenrecht wordt aangewezen als toepasselijk recht, om welk door het volkenrecht toegekende rechtspersoonlijkheid gaat het – internationale of privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid? De drie hieruit voortvloeiende mogelijkheden worden hieronder besproken.

3.1 Nationale recht van lidstaten

De eerste mogelijkheid is dat voor wat betreft de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van internationale organisaties moet worden aangesloten bij het *nationale* recht van een (of meer) van de lidstaten van de betreffende organisatie. Deze benadering is gevolgd in het Verenigd Koninkrijk. *Arab Monetary Fund/Hashim (nr. 3)* betrof de vraag of het Arab Monetary Fund, een internationale organisatie die op grond van het oprichtingsverdrag rechtspersoonlijkheid heeft binnen de nationale rechtssfeer van de lidstaten, als rechtspersoon dient te worden erkend door de Engelse rechter, hoewel het Verenigd Koninkrijk geen partij is bij het verdrag. Het House of Lords bepaalde dat,

[a]lthough when sovereign states entered into an agreement by treaty to confer legal personality on an international organisation the treaty did not create a corporate body with capacity to sue and be sued in English courts, the registration of that treaty in one of the sovereign states conferred legal personality on the international organisation and thus created a corporate body which the English courts could and should recognise.⁶⁷

Het House of Lords volgde daarmee de rechter in eerste aanleg die had geoordeeld dat een internationale organisatie die op basis van het oprichtingsverdrag rechtspersoonlijkheid toekomt binnen de nationale rechtsorde van een van de lidstaten, in casu onder meer in Abu Dhabi, in elk van die lidstaten moet worden begrepen als een ‘separate persona ficta’ die op grond van de gangbare Engelse conflictregels als elke andere buitenlandse corporatie erkenning verdient.⁶⁸ Het oordeel is bestendigd in meer recente Engelse jurisprudentie.⁶⁹

In de Engelse literatuur zijn de nadelen van deze benadering benadrukt. Hill noemt de oplossing ‘highly artificial’, omdat het fonds behandeld wordt als iets dat het niet is, namelijk een ‘foreign domestic corporation’, een lichaam geïncorporeerd in het nationale recht van Abu Dhabi, en niet als een lichaam dat is opgericht naar internationaal publiekrecht waarvan de

67 House of Lords (Verenigd Koninkrijk) 21 februari 1991, *Arab Monetary Fund/Hashim (nr. 3)* [1991] 1 All ER 871, p. 872. Reinisch 2004, p. 68 (zie noot 62).

68 Chancery Division (Verenigd Koninkrijk) 14 november 1989, *Arab Monetary Fund/Hashim (nr. 3)* [1990] 1 All ER 686. Reinisch 2004, p. 67 (zie noot 62).

69 High Court, Queen’s Bench Division (Verenigd Koninkrijk) 3 augustus 1994, *Westland Helicopters Ltd/Arab Organisation for Industrialisation* [1994] 2 All ER 387.

rechtspersoonlijkheid is erkend in Abu Dhabi.⁷⁰ De toepassing van de Engelse conflictregel miskent het karakter van de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van het fonds door Abu Dhabi (en de andere lidstaten): die erkenning is enkel bedoeld om gevolg te geven binnen het eigen territoir aan de verplichtingen die voortvloeien uit het oprichtingsverdrag, niet om een onafhankelijke juridische entiteit te creëren die door middel van conflictregels elders erkenning zou kunnen vinden.⁷¹ Deze benadering heeft bovendien een merkwaardige vermenigvuldiging van rechtspersonen tot gevolg: het Engelse recht erkent het bestaan van een rechtspersoon in elk van de rechtsordes van de landen die het fonds erkennen. Dit is, zo merkt Schmalenbach op, een 'notion which exaggerates the conflict of laws solution to the point of deconstruction'.⁷² Mann, tenslotte, beschouwt als problematisch dat wordt afgeweken van de maximumopvatting: de status van de corporatie wordt niet bepaald aan de hand van de *lex societatis*, het internationaal publiekrecht.⁷³ Om deze redenen is een dergelijke interpretatie van *UNRRA/Daan* weinig aantrekkelijk.

3.2 *Internationaal recht: internationale rechtspersoonlijkheid*

De tweede en derde mogelijkheid nemen als uitgangspunt dat voor de erkenning van internationale organisaties wel dient te worden aangesloten bij de *lex societatis*, het internationaal publiekrecht met inbegrip van het oprichtings- of instellingsverdrag. Op de vraag wat het internationaal publiekrecht bepaalt over de 'rechtspersoonlijkheid' van een internationale organisatie zijn vervolgens twee antwoorden mogelijk, afhankelijk ervan of daarmee internationale of privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid wordt bedoeld. Deze twee antwoorden worden in de literatuur niet altijd onderscheiden. Vlas concludeert bijvoorbeeld dat de Verenigde Naties op grond van het volkenrecht een 'rechtspersoon' is onder verwijzing naar artikel 104 Handvest van de Verenigde Naties en het al genoemde advies van het Internationaal Gerechtshof.⁷⁴ Artikel 104 Handvest stelt dat de organisatie op het grondgebied van haar leden de rechtsbevoegdheid heeft die noodzakelijk is voor de verwezenlijking van haar doeleinden en betreft de *privaatrechtelijke* rechtspersoonlijkheid die de organisatie geniet in de nationale rechtssfeer van de lidstaten. Het advies van het Internationaal Gerechtshof betreft de toekenning van *internationale* rechtspersoonlijkheid: de internationale rechtspersoonlijkheid van de Verenigde Naties is niet geregeld in het Handvest maar dient, zoals gezegd, op basis van een functionele analyse te worden aanvaard.⁷⁵ De stelling van Vlas dat de regel 'gegeven in het UNRRA-arrest geldt ten aanzien van alle bij verdrag of overeenkomst opgerichte lichamen, die daarbij

---

70 J. Hill, 'International corporations in the English courts', *Oxford Journal of Legal Studies* (12/1) 1992, p. 135-148, p. 144

71 Reinisch 2004, p. 67 (zie noot 62).

72 K. Schmalenbach, '1 Legal Status (Personality), 1.4 Arab Monetary Fund v Hashim and others, 21 February 1991, United Kingdom House of Lords, 85 ILR 1', in: C. Ryngaert, I.F. Dekker, R.A. Wesel, J. Wouters (red.), *Judicial decisions on the law of international organizations*, Oxford: Oxford University Press 2016, p. 40.

73 F.A. Mann, 'International corporations and national law', *British Yearbook of International Law* (42) 1967, p. 157.

74 Vlas 2017, par. 138 (zie noot 9).

75 IGH 11 april 1949, *ICJ Rep.* 1949, p. 174 (*Reparations for injuries suffered in the service of the United Nations*), p. 178-179.

rechtspersoonlijkheid toegekend kregen⁷⁶, kan daarom op twee manieren worden begrepen. Het kan betekenen, ten eerste, dat de regel gegeven in het *UNNRA*-arrest betrekking heeft op internationale organisaties die internationale rechtspersoonlijkheid bezitten, en ten tweede, dat de regel betrekking heeft op internationale organisaties die op grond van het internationaal publiekrecht, met inbegrip van het oprichtings- of instellingsverdrag, binnen de rechtssfeer van de lidstaten privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid zijn toegekend. In deze paragraaf wordt de eerste mogelijkheid verder onderzocht. De tweede mogelijkheid komt in de volgende paragraaf aan de orde.

Weinig controversieel is dat als incorporatierecht van internationale organisaties moet worden begrepen het internationaal publiekrecht, met inbegrip van het betreffende oprichtingsverdrag of -overeenkomst en de daarop gebaseerde statuten: kwesties met betrekking tot de oprichting, inrichting en structuur van die organisaties worden 'primair beheerst door de bepalingen van het eigen oprichtingsverdrag en door de statuten, die in overeenstemming met het oprichtingsverdrag zijn opgesteld'.⁷⁷ De in deze paragraaf besproken benadering gaat uit van de maximumopvatting op basis waarvan de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie erkend wordt indien de organisatie in het incorporatierecht – het volkenrecht – rechtspersoonlijkheid bezit.

Deze benadering is verdedigd door Mann,⁷⁸ die in het arrest *UNNRA/Daan* '[t]he most authoritative decision' ziet van deze specifieke toepassing van nationale regels van conflictenrecht op de erkenning van internationale organisaties.⁷⁹ Ook Kuyper vindt deze interpretatie aannemelijk, hoewel hij opmerkt dat 'the consequences would be for all practical purposes to wipe out the distinction between legal personality under municipal and international law'.⁸⁰

Tegen deze lezing van *UNNRA/Daan* spreekt dat op deze wijze een type rechtspersoonlijkheid erkend wordt dat het lichaam niet heeft in het op het lichaam toepasselijke recht. Immers, zoals hierboven betoogd hebben de rechtspersonen die de internationale rechtssfeer bevolken als zodanig geen privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid. Bovendien wordt op deze manier niet noodzakelijkerwijs een probleem opgelost waarvoor de conflictregels met betrekking tot corporaties bedoeld zijn. Deze regels hebben onder meer tot doel te voorkomen dat corporaties die wel een onafhankelijk rechtsbestaan hebben in een vreemde staat niet zelfstandig kunnen optreden binnen onze landsgrenzen. Er is daarom reden om een internationale organisatie als privaatrechtelijke rechtspersoon te erkennen als die organisatie ook in vreemde staten als privaatrechtelijke rechtspersoon optreedt. Echter, voor het antwoord op de vraag of de organisatie privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezit is strikt genomen irrelevant of zij een internationale rechtspersoon is. Staten kunnen immers zonder schending van een regel van volkenrecht een internationale rechtspersoon oprichten die in de nationale rechtssfeer privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid ontbeert. Ook deze mogelijke lezing van *UNNRA/Daan* is daarom onaantrekkelijk.

76 Vlas 2017, par. 138 (zie noot 9).

77 Vlas 2017, par. 139 (zie noot 9); ook Mann 1967, p. 157 (zie noot 73).

78 Mann 1967, p. 157 (zie noot 73); vergelijk Jenks 1945, p. 267 (zie noot 61).

79 Mann 1967, p. 160 (zie noot 73).

80 P.J. Kuyper, 'The Netherlands and international organizations', in: H.F. van Panhuys et al. (red.), *International Law in the Netherlands*, Vol. 2, Alphen aan de Rijn: Sijthoff & Noordhoff 1979, p. 19-20.

3.3 Internationaal recht: privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid

Ook de derde mogelijkheid gaat uit van het op het lichaam toepasselijke recht, maar anders dan bij de tweede mogelijkheid wordt niet aangesloten bij de internationale rechtspersoonlijkheid die de organisatie eventueel bezit, maar is doorslaggevend of de organisatie op grond van het volkenrecht privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid is toegekend.

Merk op dat het hier in strikte zin niet gaat om de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van internationale rechtssubjecten, maar om de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van lichamen die privaatrechtelijke rechtssubjectiviteit in de rechtsorde van een of meer vreemde staten ontleen aan het internationale publiekrecht. Het onderscheid tussen internationale en privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid – dat volgens Kuyper dreigde verloren te gaan bij de hierboven besproken mogelijkheid – blijft dus behouden. Het betekent wel dat de analogie met de erkenning van corporaties naar vreemd recht enigszins mank loopt. Wordt op basis van het huidige artikel 10:118 jo. 119 BW de rechtspersoonlijkheid van een corporatie aangenomen, dan wordt aangesloten bij de rechtspersoonlijkheid die het lichaam heeft in het toepasselijke recht. Bij de hier besproken analoge toepassing van de regel is echter niet van belang of de internationale organisatie in het op de organisatie toepasselijke recht – het volkenrecht – rechtspersoonlijkheid bezit. Aangesloten wordt bij de rechtspersoonlijkheid die het lichaam heeft op grond van het volkenrecht, met inbegrip van het oprichtings- of instellingsverdrag, in de rechtssfeer van de verdragsstaten.

Toch is het van de drie hier besproken mogelijkheden de meest aannemelijke. Het is ook waarschijnlijk wat de AG Langemeijer in gedachte had in zijn conclusie bij *UNRRA/Daan*. Duidelijk is dat hij bij de toepassing van de regel van ipr aansluiting wil zoeken bij het internationaal publiekrecht: hij verwijst immers naar ‘een daad van gemeenschappelijke wetgeving van een aantal vreemde landen, gelijk een tractaat’. Dat het bij de daarop gebaseerde rechtspersoonlijkheid gaat om privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid in de rechtssfeer van de verdragsstaten kan worden afgeleid uit de volgende overweging. Na te stellen dat het irrelevant is of het oprichtingsverdrag van de betreffende organisatie, vanwege een verzuim, niet als Nederlands recht kan gelden, maakt hij de volgende kanttekening:

‘Anders zou dit naar het mij toeschijnt alleen zijn indien al de deelnemende staten een soortgelijk verzuim begaan zouden hebben. De kenmerken van rechtspersoonlijkheid immers bestaan in zekere gevolgen op het gebied van het privaatrecht, dus in beginsel van nationaal recht. Verlening van rechtspersoonlijkheid, die echter zulke gevolgen niet zou hebben, zou een leeg woord zijn.’⁸¹

Hij gaat er dus vanuit dat de relevante volkenrechtelijke regel die in acht genomen dient te worden bij de toepassing van de regel van Nederlandse internationaal publiekrecht de toekenning betreft van privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid: het gaat om een verlening van rechtspersoonlijkheid die ‘zekere gevolgen’ heeft op het gebied van het privaatrecht. Het doel van de kanttekening is duidelijk. Voorkomen moet worden dat de Nederlandse rechter de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van een vreemd lichaam aanneemt die niet elders ook als

---

⁸¹ Langemeijer, conclusie bij HR 19 mei 1950, ECLI:NL:HR:1950:205, *NJ* 1951/150, m.nt. Ph.A.N. Houwing (*UNRRA/Daan*), p. 300.

zodanig erkend wordt. Deze mogelijkheid bestaat omdat de relevante regel van volkenrecht niet noodzakelijkerwijs juist doorwerkt in de rechtsordes van de verdragsstaten.

Hoewel de Hoge Raad in *UNRRA/Daan* de overwegingen van de AG niet expliciet omarmt is de strekking ervan consistent met die overwegingen. De privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie dient te worden afgeleid uit het oprichtings- of instellingsverdrag ook al kan dat verdrag niet als Nederlands recht gelden. De rechter dient dat te doen door middel van de toepassing van een regel van Nederlands ipr die de rechtspersoonlijkheid van een internationale organisatie laat afhangen van de vraag of op grond van het oprichtings- of instellingsverdrag (eventueel op basis van een functionele analyse) de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van de organisatie in de rechtsordes van de verdragsstaten dient te worden aanvaard.

4. Conclusie

In het voorgaande heb ik getracht de vraag te beantwoorden op welke grond(en) de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid van internationale rechtspersonen, in het bijzonder staten en internationale organisaties, erkend wordt in de Nederlandse rechtsorde. In het geval van internationale organisaties vindt erkenning plaats op basis van de (analoge) toepassing op internationale organisaties van de rechtsregel, thans gecodificeerd in artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW, op basis waarvan de rechtspersoonlijkheid van de betreffende organisatie afhankelijk is van de *lex societatis*, te weten, het internationaal publiekrecht met inbegrip van het oprichtings- of instellingsverdrag. Daarbij is niet relevant of de organisatie in het volkenrecht rechtspersoonlijkheid bezit (dat wil zeggen, of zij een internationale rechtspersoon is), maar of zij op basis van het volkenrecht, privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid heeft in de rechtsordes van de verdragsstaten of lidstaten die tot de oprichting van de internationale organisatie hebben besloten. Dat is anders bij vreemde staten. Een dergelijke (analoge) toepassing van artikel 10:118 jo. 10:119 aanhef en sub a BW biedt geen uitkomst omdat staten in het volkenrecht geen privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid bezitten en er ook geen regel van volkenrecht bestaat die verplicht tot het aannemen van die rechtspersoonlijkheid. Het internationale gewoonterecht verplicht vermoedelijk wel tot het aannemen van de procesbevoegdheid van vreemde staten, maar niet ook tot het aannemen van hun rechtspersoonlijkheid. De algemene rechtsopvatting volgens welke de Nederlandse rechter de privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid aanneemt van staten is een in de statenpraktijk gestoelde regel van Nederlands ipr volgens welke vreemde staten in volkenrechtelijke zin naar Nederlands privaatrecht rechtspersoonlijkheid bezitten.